

تاريخ وعناصر أساسية للثقافة التركمانية في أربيل، العراق

م.م. سينان دلشاد تحسين

جامعة صلاح الدين ، كلية اللغات ، قسم اللغة التركية،

sinan.tahsin@su.edu.krd

أ.م.د. حازم برهان مصطفى

جامعة صلاح الدين ، كلية اللغات ، قسم اللغة التركية

hazim.mustafa@su.edu.krd

الكلمات المفتاحية: تركمان أربيل، تاريخ التركمان، ثقافة التركمان.

كيفية اقتباس البحث

تحسين، سينان دلشاد ، حازم برهان مصطفى ، تاريخ وعناصر أساسية للثقافة التركمانية في أربيل، العراق، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، تشرين الأول ٢٠٢٦، المجلد: ١٦، العدد: ١٠.

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

مسجلة في
ROAD

مفهرسة في
IASJ

History and Fundamental Elements of Turkmen Culture in Erbil, Iraq

Asst.Lect.Sinan Dlshad Tahsin

Salahaddin University, College of Languages, Department of Turkish Language

Asst.Prof.Dr. Hazım Burhan Mustafa

Salahaddin University, College of Languages, Department of Turkish Language

Keywords : Erbil Turkmen, Turkmen History, Turkmen Culture.

How To Cite This Article

Tahsinö Sinan Dlshad, Hazım Burhan Mustafa, History and Fundamental Elements of Turkmen Culture in Erbil, Iraq, Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, October 2026, Volume:16, Issue 10.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](#)

ملخص:

تُعدّ أربيل إحدى أقدم مدن العراق، إذ يمتد تاريخها إلى ما قبل الإسلام، ولا سيما العصر السومري. ينحدر التركمان من قبيلة بيات، وهي فرع من عشيرة بوزلاك التابعة للأوغوز الأتراك، ويعود تاريخ هجرتهم الأولى إلى العراق إلى عام ٦٧٤ ميلادي. وقد لعبوا أدواراً مهمة خلال العصرين الأموي والعباسي. وفي العصر السلجوقي، قاموا بهجرات واسعة النطاق إلى العراق وأسسوا إماراتٍ عديدة.

يحافظ تركمان أربيل على تراث ثقافي غني مع الحفاظ على هويتهم التركمانية. تشمل تقاليدهم طقوس الزواج، وثقافة طهي غنية، وموسيقى. وتزخر تراثهم الشفهي بالحكايات الشعبية والأغاني الشعبية والملاحم. وفي العصر الحديث، ينقلون تراثهم الثقافي إلى الأجيال الشابة عبر المنصات الرقمية. تُ

حافظ الثقافة التركمانية في أربيل على حيويتها من خلال الفعاليات والمهرجانات التقليدية، كما تحظى التضامن الاجتماعي وعلاقات الجوار بأهمية بالغة. تُعزز هذه العناصر حضور وهوية تركمان أربيل في المنطقة. يحافظ التركمان في أربيل بالعراق على هويتهم الثقافية ليس فقط من خلال المهرجانات، بل أيضاً من خلال التقاليد الأدبية الشفوية، وطقوس الزواج، وكرم الضيافة، والموسيقى التقليدية، والتجمعات المجتمعية؛ مما يعزز التوارث بين الأجيال ويقوي الوحدة الاجتماعية. وهذا يدل على ثراء التراث التركماني العراقي داخل مجتمعه.

Abstract:

Erbil is one of the oldest cities in Iraq, with a history stretching back to the pre-Islamic and especially Sumerian periods. The Turkmen people originate from the Bayat tribe, a branch of the Bozlak clan of the Oghuz Turks, and their first migration to Iraq dates back to 674 AD. They played important roles during the Umayyad and Abbasid periods. During the Seljuk period, they carried out large migrations to Iraq and established various principalities.

The Turkmen of Erbil, Iraq, maintain a rich cultural heritage while preserving their Turkmen identity. Their traditions include wedding rituals, a rich culinary culture, and music. Their oral literature is enriched with folk tales, folk songs, and epics. In the modern era, they transmit their cultural heritage to younger generations through digital platforms.

The Turkmen culture in Erbil, Iraq, is kept alive through traditional events and festivals, and social solidarity and neighborly relations are of great importance. These elements strengthen the presence and identity of the Turkmen of Erbil, Iraq, in the region. The Turkmen of Erbil, Iraq, maintain their cultural identity not only through festivals but also through oral literary traditions, wedding rituals, hospitality, and traditional music and community gatherings; thus, intergenerational transmission is strengthened and social unity is reinforced. This demonstrates the richness of the Iraqi Turkmen within their community.

Irak-Erbil Türkmen Kültürünün Tarihi ve Temel Unsurları

Öğr.Üye. Sinan Dilşad Tahsin, Selahattin Üniversitesi, Diller Fakültesi, Türk Dili Bölümü, sinan.tahsin@su.edu.krd

Doç.Dr. Hazım Burhan Mustafa, Selahattin Üniversitesi, Diller Fakültesi, Türk Dili Bölümü, hazim.mustafa@su.edu.krd

Anahtar Kelimeler: Erbil Türkmenler, Türkmen Tarihi, Türkmen Kültürü.

Özet:

Erbil, Irak'ın en eski şehirlerinden biri olup, tarihi İslam öncesi ve özellikle Sümer dönemlerine kadar uzanmaktadır. Türkmenler Oğuz Türklerinin Bozlak koluna bağlı Bayat boyundan gelmekte ve Irak'a ilk göçleri M. 674 yılına kadar dayanmaktadır. Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde önemli rolleri üstlenmişlerdir. Selçuklular döneminde ise Irak'a büyük göçler gerçekleştirmiş ve çeşitli beylikler kurmuşlardır.

Irak-Erbil Türkmenleri, Türkmen kimliğini koruyarak zengin bir kültürel miras sürdürmektedir. Gelenekleri arasında düğündeki ritüeller, zengin mutfak kültürü ve müzik yer almaktadır. Sözlü edebiyatları, halk hikayeleri, türkü ve destanlarla zenginleşmiştir. Modern dönemde ise, dijital platformlar aracılığıyla kültürel mirasını genç nesillere aktarmaktadır.

Irak-Erbil'deki Türkmen kültürü, geleneksel etkinlikler ve festivallerle yaşatılmakta, toplumsal dayanışma ve komşuluk ilişkileri büyük önem taşımaktadır. Bu unsurlar, Irak-Erbil Türkmenlerinin bölgedeki varlığını ve kimliğini güçlendirmektedir. Irak-Erbil Türkmenleri, kültürel kimliklerini yalnızca festivallerle değil, sözlü edebiyat geleneği, düğün ritüelleri, misafirperverlik anlayışı ve geleneksel müzik-topluluk buluşmalarıyla da sürdürmekte; böylece kuşaklar arası aktarım güçlenmekte ve toplumsal birlik pekişmektedir. Bu da Irak Türkmenlerinin toplum içindeki zenginliklerini göstermektedir.

Giriş

Irak-Erbil Bölgesinde Türkmen Kültürünün Tarihi

Erbil'in tarihi, İslam öncesi döneminden başlayarak İslamlaşma sürecine ve Selçukluların Erbil'e gelişine kadar uzanmaktadır. Zengiler ve Beytekinler önemli hanedanların ortaya çıkışı Zeynettin Ali Küçük ve Erbil Atabekliği ile devam eder. Gökbörü'nün ilk Atabeklik dönemi, Zeynettin Yusuf Yınaltekin döneminden Sultan Muzafereddin Gökbörü'ye kadar uzanır. Erbil, hala üzerinde yaşanan çok eski bir şehir olarak tarihin en önemli medeniyet merkezlerinden biridir. Erbil kalesi, insan medeniyetinin en eski yapılarından biri olarak kuruluşundan bu yana ilk şeklini korumaktadır. Coğrafi konumu itibarıyla Irak, İran ve Türkiye arasında ticari ve siyasi yolların kesişim noktasında yer almaktadır (Germiyanlı, 2014, s. 9).

Erbil, Irak'ın en eski şehirlerinden biri olup, Türkmen nüfusu bakımından Kerkük'ten sonra ikinci sıradadır. Tarihi geçmişi ve kültürel dokusu oldukça zengin olan bu şehir, tarih boyunca birçok farklı millete ev sahipliği yapmıştır. Bu kültürel miras ve zenginlik günümüze kadar

ulaşmıştır. Erbil ismi, ilk olarak Akatlar döneminde görmektedir ve şehir eski Sümer "Urbilim", Asurlular döneminde ise "Arba ilo" (Dört Tanrı) olarak adlandırılmıştır (Yaralı, 2008, s. 8).

Bilindiği üzere Oğuz Türkleri 24 boydan oluşturulmaktadır, Irak Türkmenlerinin büyük bir oranda Oğuzların Bozlak koluna bağlı Bayat boyundandır (Saatçi, 1996, s. 261).

Orta Asya coğrafyasından Anadolu topraklarına göçen atalarımızın ilk olarak Irak'a ne zaman geldiklerine dair bilgiler tarih araştırmacılarından öğrenmekteyiz.

Tarihçilerin görüşlerine göre, Türkmenlerin Irak'a ilk gelişleri M.674, H.24 tarihine kadar dayanır. Emevilerin halifesi Muaviye tarafından Horasana gönderilen komutan Ubeydullah Bin Ziyad, 20.000 kişilik ordusuyla Ceyhun Nehri'ni aşarak Buhara'ya doğru yönelmiştir. Buhara prensi Kabuç Hatun yönetiminde bulunan Türk ordusuyla şiddetli çatışmalardan sonra anlaşmaya varmak zorunda kalmıştır. Anlaşmadan sonra Ubeydullah, yanında Türk askerleriyle Irak'a gitmiş ve onları Basra vilayetine yerleşmesine sağlamıştır (Hürmüzlü, 2006, s. 16).

Türk orduları savaşlar meydanlarında gösterdikleri benzersiz kahramanlık, güç ve yeteneklerinden dolayı Emevilerden sonra hilafete geçen Abbasiler döneminde devletin önemli üst düzeylerde görev yapmış, iktidarın kontrolü ele almışlardır.

Bu şekilde Abbasiler döneminde özellikle annesi Türk olan Halife Mutasım Türklere kesin inanç beslediği için, Irak'a göçlerin ardı devam etmiştir. Türk annelerine göre davranan Mutasım'ın, Türklere meydana getirdiği Hassa askerleri, kıyafet bakımından da diğer askerlerle kıyasıyla daha özenli ve gösterişli olmuştur (Saatçi, Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, 2003, s. 23).

Aynı zamanda Halife Harun Reşit (786-806), muhafız birliğini hepsini Türk askerlerden oluşturmuştur (Marufoğlu, 2002, s. 604).

Tarihi veriler ışığında Abbasiler devrinde Irak Türkmenleri açısından bir altın dönem yaşandığı değerlendirilmektedir. Bunun nedeni, Türklerin söz konusu döneminde devletin üst ve stratejik makamlarında görev yapmaları ve halifeler yanında itibar kazanmalarındır.

Irak'a Türkmenlerin göçünün en önemli ikinci aşaması Selçuklu dönemine denk gelir. Sultan Tuğrul Bey'in 1055 yılında Bağdat'a girip Halife Elkaime tarafından yetkiyle görevlendirilmesiyle birlikte, binlerce Türkmen Irak topraklarına akın etmiş ve buraya yerleşmiştir (Hürmüzlü, 2006, s. 17-19).

Selçuklular Irak'ta bağımsız bir devlet kurmanın yanı sıra bu bölgede çeşitli Türkmen beyliklerinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Musul'da Zengi Atabeyleri güçlü bir beylik oluştururken, Erbil

Atabeyleri de Musul, Erbil, Şehrizur, Hakkari, Harran, Sincar ve Tikrit gibi geniş bir coğrafyada hakimiyet kurmuştur. Ayrıca, İvakiler (İvaiyye), Kerkük ve Şehrizur'da Kerkük Türkmen beyliği gibi ortaya çıkmıştır (Saatçi, Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, 2003, s. 47-61) (Hürmüzlü, Türkmenler ve Irak, 2003, s. 14). Bunlara takiben Irak'ta sırasıyla ortaya çıkan İlhanlı (1258- 1336), Celayirliler (1336- 1360), Karakoyunlu (1411- 1470) ve Akkoyunlu (1470- 1508) gibi Türk devletleri bölgede hakimiyetlerini sürdürmüş ve uzun süre iktidarda kalarak tarihi bir rol üstlenmişlerdir.

1508 yılına kadar Irak'ta egemen olan Akkoyunlu devleti, Şah İsmail liderliğindeki Safaviler karşısında yenilgiye uğramasıyla bölgenin kontrolü İran şii devletin eline geçmiştir (Marufoğlu, 2002, s. 604).

Ancak Irak, Safavi yönetimi altında fazla kalmamıştır, 1535'te Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520- 1566) Safavilere karşı düzenlediği seferin ardından bölge Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir.

1638'de IV. Murat döneminde bölge altı sancaklı bir eyalet merkezi haline gelmiş ve bu tarih Türkmenlerin Irak'a kalıcı şekilde yerleşmelerinin başlangıcı sayılmaktadır (Hürmüzlü, Türkmenler ve Irak, 2003, s. 14).

Irak Türkmenlerinin yaşadığı bölgeler coğrafi olarak ülkenin kuzeyinde yoğunlaşan Kürtler ile orta, batı ve güney kesimlerde yaşayan Araplar arasında yaşayan bir hat oluşturmaktadır. Bu hat, Irak'ın kuzey batısından güney doğusuna doğru uzanan bir şerit boyunca yer alır. Türkmen nüfusunun en yoğun olduğu şehirler ise Kerkük, Erbil, Musul, Selahaddin ve Diyale'dir (Bayatlı, 2017, s. 27).

Irak'ın kuzeyindeki Erbil şehri tarihi Babil dönemine kadar uzanan en eski yerleşim yerlerinden biridir. M.Ö 200 yılında Asur kayıtlarında "Urbilum" olarak geçen şehir çeşitli hanedanlara ev sahipliği yapmıştır. Erbil şehrinin adının Asurluların dört tanrıdan biri olan *Erbaillo*'dan türediği öne sürülmektedir (Bayatlı, 2017, s. 28). Erbil tarih boyunca farklı kültürlerde çeşitli isimlerle anılmıştır. Aştar tanrılarına tapınılan bir merkez olarak "Arbella" adını almış. Tevrat'ta "Arbayıla", Fars kaynaklarına ise "Arebe" olarak geçmiştir. Bu durum şehrin antik dönemlerden beri çok kültürlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Fettah, 2000, s. 8). Erbil şehrin adı Kürtçe'de "Hawler" telaffuz edilmektedir. Bazı tarih bilimcileri, bu adın çok eski olduğunu ve anlamı "Güneş Mabedi" olarak geçmektedir. Bu ad Asur tanrılarında Aştar'a dayanmaktadır. Antik inşasına göre Erbil, Aştar'ın kutsal mekanı ve adeta evi olarak kabul edilmiştir (El-Cennabi, 1987, s. 9).

Erbil şehrinin genel tür karışımı olarak Kürt, Türkmen, Hıristiyan ve Asurilerden oluşturulmaktadır. Bu yüzen Türkmenler özellikle Kürtlere

sosyo-kültürel açıdan alışverişte bulunmuş hem onları etkilemiş hem de onlardan etki duymuş.

Türkmenler, homojen (türdeş) bir toplum yapısına sahiptir ve genellikle barışçıl uyumlu bir yaşam sürerler. Yardımseverlik ve gurur onların öne çıkan özelliklerindendir. Toplum içinde büyüklere derin bir saygı, küçüklere ise şefkat ve sevgiyle yaklaşırlar. Bu değerler Türkmen kültürünün temel taşlarını oluşturur (K.K1).

Türkmen toplumunda komşuluk ilişkileri geçmişten günümüze kadar büyük bir önem taşır. Komşular birbirleriyle fiziksel yakınlık değil, duygusal ve sosyal bir bağ da paylaşırlar. Mutlulukta ve hüznünde günlük hayatın her anında bir aradadırlar. Yemekler, sohbetler, geziler ve yardımlaşma komşuluğun doğal bir parçasıdır. Aynı mahallede yaşayanlar adeta bir aile gibi birbirlerine sahip çıkar, zor zamanlarda dayanışma içinde olurlar (K.K2).

Irak-Erbil Türkmen Kültürünün Özellikleri

Irak'ın Erbil şehrinde Türkmenler asırlardır sürdürdükleri Türk kimliğini büyük bir özenle korumuşlardır. Bu topluluk, köklerine bağlılığını aşağıdaki yollarla somutlaştırmaktadır:

•**Dil ve Lehçe:** Erbil Türkmenleri, Azerbaycan Türkçesiyle benzerlik gösteren zengin bir şive kullanır. Konuşma dilinde Osmanlı döneminden miras kalan sözcüklerin yanı sıra bölgenin çok kültürlü yapısından dolayı Arapça ve Kürtçe'den alınmış kelimeler de yer alır. Bu durum Türkmen diline özgün bir renk katar (Nakip, 2012, s. 34).

•**Gelenek ve Görenekler:** Erbil Türkmen kültüründe düğünler canlı ritüellerle şekillenir. Halaylar ve köçekçe oyunları gibi geleneksel danslar, kına gecesi gibi törenlerle birleşerek ayrı bir coşku katar (Saatçi, Irak Türkmenleri: Kültür ve Folklor, 2010, s. 46).

•**Mutfak Kültürü:** Erbil Türkmen mutfağı, Türk dünyasının ortak lezzetlerini yansıtır. Dolma, kebab, pilav ve baklava gibi yemeklerin yanı sıra yöreye özgü eşsiz tatlar da sofraları süsler. Bu mutfak, misafirperverliğin ve paylaşımın bir ifadesidir (Saatçi, Irak Türkmenlerinin Kültür ve Mutfak Mirası, 2015, s. 37).

•**Müzik ve Halk Oyunları:** Türkmen kültürünün en canlı ifadelerinden biri de müziktir. Bağlama, davul ve zurna eşliğinde söylenen türküler duyguların ve tarihin bir yansımasıdır. "Türkmen halayları" ise coşkuyu ve birlikteliği simgeleyen geleneksel danslardır (Nakip, Türkmen Halk Müziği: Repertuar ve İcra, 2017, s. 65-66).

Irak-Erbil Türkmen Kültürünün Edebiyata Yansımaları

Erbil Türkmenleri, sözlü ve yazılı edebiyatta özgün eserler vermiş, halk hikayeleri, destan, horyat, türkü ve ağıtlar önemli bir yer tutar.

•**Halk Şairleri ve Aşıklık Geleneği:** Irak-Erbil Türkmen şairler koşma, destan ve mani tarzında şiirler yazmıştır. Aşık Veysel benzeri halk ozanları Türkmen toplumunun duygularını dile getirmiştir (Saatçi, Irak Türkmenlerinde Aşıklık Geleneği ve Halk Şiiri, 2014, s. 2014).

•**Sözlü Edebiyat Ürünleri:** Dede korkut hikayeleri, “Köroğlu” destanı ve “Kerem ile Aslı” gibi anlatılar Türkmen kültüründe yaşatılmıştır (Akgül, 2018, s. 112).

•**Modern Türkmen Edebiyatı:** 20. Yüzyılda Ata Terzibaşı ve İhsan Doğramacı gibi isimler Türkmen edebiyatını derlemiş ve geliştirmiştir. Günümüzde şiir, hikaye ve romanlarda göç, kimlik arayışı ve vatan özlemi temaları işlenir (Terzibaşı, 2003, s. 75).

Türkmen Edebiyatının Temel Unsurları

Türkmen Halk Edebiyatının Oluşum Süreci

Irak’ın Erbil şehrinde yaşayan Türkmenlerin halk edebiyatı, bu toplumun bölgedeki asırlık geçmişinden, zengin sözlü kültüründen ve tarihsel süreçten şekillenmiştir. Bu edebi gelenek hem Anadolu hem de Azerbaycan Türk halk edebiyatıyla ortak özellikler paylaşmakla birlikte, Irak’ın çok kültürlü sosyal yapısının etkilerininide barındırmaktadır (Kerküklü, 1998, s. 63).

a.Tarihsel Köken ve Oluşum Süreci

Osmanlı Dönemi (16.yüzyıl- 20.yüzyıl) : Erbil ve civarında yaşayan Türkmenler Osmanlı yönetimi sırasında kültürel ve dilsel kimliklerini muhafaza etmeyi başardılar. Bu dönemde aşıklık geleneği, halk hikayeleri (Kerem ile Aslı, Arzu ile Kanber gibi), mani, türkü ve destanlar bölgede yaygın bir şekilde icra edildi (Şahin, 2015, s. 112). Ayrıca dini tasavvufi edebiyat (özellikle tekke şiirleri)’de Türkmen kültür hayatında önemli bir yer tuttu (Oğuz, 2003, s. 178).

20.Yüzyıl Başlarında Gelişmeler: Irak devletinin kuruluşuyla birlikte Türkmen toplumu, Arap ve Kürt kültürlerinin baskısı altında varlığını sürdürebilmek için sözlü edebiyat geleneğini bir kimlik koruma aracı olarak kullandı. Bu dönemde özellikle Erbil-Kerkük ağız (Irak Türkmenlerine özgü şive) ile söylenen şiirler, karşılıklı atışmalara ve halk destanları toplumun geniş kesimlerinde popüler hale geldi (Çetinkaya, 2005, s. 134).

b.Irak Türkmen Halk Edebiyatının Temel Türleri

Sözlü Anlatılar ve Destanlar:

1.Halk Hikayeleri: Anadolu kökenli hikayeler (Kerem ile Aslı, Köroğlu, Arzu ile Kenber gibi) bölgeye uyum sağlayarak yerel motiflerle benzemiş ve Türkmen kültürüne özgü kimlik kazanmıştır.

2.Destanlar: Tarihi olayları konu alan Irak Türkmen destanları ile çeşitli kahramanlık öyküleri, kuşaklar boyunca sözlü aktarım yoluyla korunarak günümüze ulaşmıştır.

Halk Şiiri ve Aşıklık Geleneği:

Şiir türleri açısından Türkmen kültüründe koşma, mani, destan, horyat ve ağıt gibi nazım şekilleri önemli bir yer tutmaktaydı. Ayrıca Aşıkların rolü açısından Türkmen saz şairleri telli sazların eşliğinde söyledikleri şiirlerle toplumun ortak duygu ve düşüncelerine ses olmuşlardır, bu geleneğin önemli temsilcileri arasında Mahzuni, Erbilli Aşık Hasan ve Aşık Hüseyin gibi isimler bulunmaktadır (Aydın, 2003, s. 122-124).

Türkmen Türküleri ve Ninniler:

Türkülerin tematik zenginliği açısından Erbil yöresine ait Türkmen türküler, aşk, ayrılık ve milli kahramanlık gibi evrensel temaları işleyerek kuşaklar arasında bir köprü oluşturmaktadır. Kültür mirasın sesleri olarak türküler “*Erbil’in etrafı dumanlı dağlar*” ve “*Kerkük’ten gelir yolumuz*” gibi anonim eserler günümüzde bile Türkmen toplumunun kolektif hafızasını canlı tutmaktadır ve söylenmektedir (Bayatlı H. , 1996, s. 166-175).

Ayrıca Horyat olarak bilinen geleneksel ninnler, Türkmen annelerin çocuk yetiştirme durumunda çocuklarına söylediği ninnler sade bir dille sözlü kültürde varlığını sürdürmektedir (Bayatlı H. , 1996, s. 168-172).

Atasözleri ve bilmeceler açısından Türkmen toplumunun yüzyıllar boyunca biriken yaşam deneyimi, özlü sözler ve zekice tasarlanmış bilmeceler yoluyla kuşaktan kuşağa taşınmıştır (Aydın, 2003, s. 86).

c.Modern Dönemde Türkmen Halk Edebiyatı

1950- 1980 Döneminde Kültürel Yayınlar

Medyada Türkmen kültürünün yansıması yönünden basılı ve işitsel yayın organları, Türkmen sözlü edebiyat ürünlerine geniş yer vererek kültürel mirasını korunmasına katkı sağladı. Ayrıca radyonun toplumsal etkisi açısından özellikle Kerkük Radyosu’nun Türkmence yayınları Erbil’de yaşayan Türkmen toplumu tarafından büyük ilgi gördü kültürel kimliğin pekişmesine büyük katkı sağladı (Yıldırım, 2015, s. 95).

Baas Zulmü Dönemi (1968- 2003)

Arap milliyetçiliğinin yoğun baskısına rağmen Türkmenler, gizli toplantılarda kültürel mirasını korumayı başardı.

Demokrasi Dönemi (2003-)

Geleneksel sanatlar festival ve etkinliklerle yeniden hayat buldu, dijital platformlar sayesinde Türkmen edebiyatı küresel ölçekte yayıldı (Aydın, 2003, s. 200).

d.Önemli Temsilciler ve Derlemeler

20. yüzyılın önemli temsilcilerinden Erbil’li Aşık Mehmet, ayrıca Kerkük-Erbil türküleriyle ünlü besteci ve yorumcu Abdurrahman Kızılay’dır.

Bilimsel çalışmaları olarak Türkmen sözlü geleneğin korunmasında önemli katkı sağlayan araştırmacılardan Dr. Suphi Saatçi (Türkmen kültürünün belgelenmesi çalışmaları) ve Ata Terzibaşı (Sözlü edebiyat derlemeleri) açısından çalışmalar yapmışlar.

e.Günümüzde Yaşayan Miras

Geleneksel etkinlikler yönünden Erbil’de organize edilen Türkmen kültür şenlikleri aşık performansları, aşık atışma geleneğinin modern yorumları, türkü ve müzikli edebiyat geceleri aracılığıyla asırlık gelenekler yaşatmaya devam etmektedir.

Ayrıca dijital çağda yayılım açısından, günümüzde sosyal medya platformları ve YouTube gibi dijital kanallar Türkmen sözlü edebiyatı ve müzikal mirasını genç kuşaklara ulaşmasında etkin bir rol üstleniyor (Çetinkaya, Dijital Çağda Türkmen Kimliği: Youtube ve Tiktakta Türkmen Halk Şiiri, 2021, s. 85).

SONUÇ

Sonuç olarak, Irak-Erbil Türkmenleri; komşuluk ilişkilerine verdiği önem, toplumsal dayanışma, yardımseverlik, büyüklere saygı ve küçüklere şefkat gibi kadim değerleriyle birlikte, zengin dil, edebiyat, müzik ve mutfak kültürüyle Türk dünyasının ayrılmaz bir parçası olmayı başarmıştır.

Tarih boyunca Emevilerden Abbasilere, Selçuklulardan Osmanlıya kadar bir çok devletin çeşitli alanları yapısında belirleyici rol oynayan Irak-Erbil Türkmenleri, özellikle Erbil Atabekliği döneminde bölgede güçlü bir rol varlığı sağlamıştır. Tüm zorluklara rağmen Türkmen kimliklerini, dillerini ve geleneklerini büyük bir özenle korumuşlardır. Dil olarak Azerbaycan Türkçesine yakın bir şive kullanılan Erbil Türkmenleri, düğün, kına gecesi, halay ve köçekçe gelenekleri yaşatmaya devam etmektedir.

Irak-Erbil Türkmenleri’nin mutfak kültüründe çeşitli gelenek yemeklerinden en ünlüsü dolma, kebab ve pilav öne çıkar. Müzikte bağlama ve saz eşliğinde türküler söylenir; halaylar oynanır. Edebiyatta ise Dede Korkut, Köroğlu ve Kerem ile Aslı gibi destanlar yaşatılır, aşıklık geleneğini sürdürülür.

Baas baskılarına rağmen sözlü edebiyat direniş aracı oldu. 2003 sonrası kültürel miras canlandı, dijital platformlarla yayıldı.

Tüm zorluklara rağmen Irak-Erbil Türkmenleri kültürel mirasını korumakta ve geleceğe aktarmaya kararlıkla devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Sözlü Kaynaklar:

K.K.1- Şerdil, T. M., 1955 doğumlu, emekli, Erbil: Merkez.

K.K.2- Ercüment, Ş., 1965 doğumlu, üniversite mezunu, emekli, Erbil: Merkez.

Yazılı Kaynaklar:

Akgül, M. (2018). *Türkmen Anlatı Geleneğinde Dede Korkut İzleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aydın, E. (2003). *Irak Türkmen Türkçesi ve Edebiyatı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bayatlı, H. (1996). *Irak Türkmen Folkloru*. İstanbul: 1996.

Bayatlı, N. Y. (2017). *Irak Türkmen Folklorunda Dönemleri Etrafında Oluşan Halk İnançları*. Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çetinkaya, H. (2005). *Irak Türkmenlerinin Sözlü Tarihi*. Ankara: Kripto Yayınları.

Çetinkaya, H. (2021). Dijital Çağda Türkmen Kimliği: Youtube ve Tiktokta Türkmen Halk Şiiri. *Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*(2).

El-Cennabi, H. H. (1987). *Dirasa Fi Coğrafiyet Hazer*. Erbil: Tefsir Yayınları.

Fettah, B. (2000). *Erbil Şehrinin Nüfus Coğrafyası*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi).

Germiyanlı, M. (2014). *Erbil Selçuklu Medeniyeti*. Mersin: İskenderun: Color Ofset.

Hürmüzlü, E. (2003). *Türkmenler ve Irak*. İstanbul: Kerkük Vakfı: Kerkük Vakfı Yayınları.

Hürmüzlü, E. (2006). *Irak Türkmen Gerçeği*. İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.

Kerküklü, A. (1998). *Kerkük Şairleri ve Türkmen Folkloru*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Marufoğlu, S. (2002). *Irak Türkleri*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Nakip, M. (2012). *Kerkük'ten Erbil'e Irak Türkmen Ağızı*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.

Nakip, M. (2017). *Türkmen Halk Müziği: Repertuar ve İcra*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2003). *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Saatçi, S. (1996). *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*. İstanbul: Tarihi Araştırmalar ve dokümantasyon Merkezleri Kurumu ve Geliştirme Vakfı Yayınları.

Saatçi, S. (2003). *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Saatçi, S. (2010). *Irak Türkmenleri: Kültür ve Folklor*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Saatçi, S. (2014). *Irak Türkmenlerinde Aşıklık Geleneği ve Halk Şiiri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Saatçi, S. (2015). *Irak Türkmenlerinin Kültür ve Mutfak Mirası*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Şahin, S. (2015). *Osmanlı Döneminde Irak Türkmenleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Terzibaşı, A. (2003). *Kerkük Şairleri Anotolojisi* (2. Baskı ed.). Kerkük: Türkmeneli Yayınları.

Yaralı, B. (2008). *Arbil Beynel Hazir Walmazi*. Erbil: Türkmen Kültür Merkezi Yayınları.

Yıldırım, F. (2015). Kerkük Radyosunun Türkmen Kültürüne Etkisi. *Yıldırım, F. (2015). Kerkük Radyosunun Türkmen Kültürüne Etkisi. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*.(8(37)).

